

Dat kun je toch niet? maken!

#2: een gesprek met Sabrina Lindemann

Sabrina Lindemann (Berlijn, 1967) werkt sinds 1991 in Nederland. Ze is kunstenaar / urban curator en oprichter van OpTrek dat sinds 2002 als pionier en cultureel laboratorium in stedelijke transformatie gebieden werkt. OpTrek zet met haar projecten kanttekeningen bij de gangbare manier van stadsontwikkeling en de gevolgen voor de bewoner, buurt en stad. Met haar specifieke werkwijze biedt OpTrek duurzame ontwerp oplossingen die economische en sociaal-culturele structuren in wijken en gebieden versterken. Sinds 2011 werkt Mobiel projectbureau OpTrek in de Binckhorst, een 130 hectare groot Haags binnenstedelijk bedrijventerrein. Zie voor meer informatie www.optrek.org.

Met Sabrina's goedkeuren heb ik ons gesprek opgenomen. Zo heb ik het transcript kunnen schrijven dat de basis vormt van de tekst die u nu voor u heeft. De bewerking van het transcript heb ik naar Sabrina gestuurd. Ik heb haar de mogelijkheid gegeven de tekst te corrigeren, alvorens ik deze publiceerde.

Met Sabrina sprak ik 21 maart 2015 af in een café in Den Haag, niet ver van haar woonplek.

Er bleken al snel wat overeenkomsten te zijn tussen Sabrina en mij. “Ik heb ook ooit een project gedaan met kleding, om in contact te komen met mensen,” vertelde ze mij. Sabrina’s achtergrond is schilderen en vrije grafiek, maar op een gegeven moment had ze meer behoefte aan interactie met publiek. Ze is toen interactieve installaties gaan maken. Ook heel herkenbaar. Uiteindelijk is ze naar Brazilië gegaan om daar samen te werken met twee kunstenaars die een groot project gingen doen met straatkinderen. Kinderen hadden daar vrij goede begeleidingsplekken tot dat ze 16 waren, maar daarna belandden ze dan vaak terug op straat en gingen ze het verkeerde pad op. De kunstenaars wilden met hun project aanklaarten dat die kinderen ook heel normale wensen hebben, zoals de wens om later een huis te hebben, naar school te gaan en later te trouwen, maar waar gaan die verlangens heen? De kunstenaars probeerden daarom ook een soort begeleid wonen voor kinderen van 16 t/m 20 jaar te bewerkstelligen, zodat er nog een tussengebied voor die jongeren is waarin ze meer zelfstandigheid krijgen, maar ook beschermd zijn.

Sabrina: “Ik heb toen eigenlijk als een soort assistente, net zoals jij, meegelopen om te kijken van: Hoe doen zij dat dan? Wat zijn hun vragen? Waar wil ik heen? Want ja, het is wel leuk met mensen, maar wat wil je dan. Wat mij het meest fascineerde bij dat project was dat zij het voor elkaar kregen om als kunstenaars een expositie in het parlement te krijgen met zo’n heel concreet onderwerp. Het zag er in eerste instantie heel erg uit als kunst, maar er zat wel een zeer serieuze boodschap in. Dan hangt het er dus vooral van af waar je je mij mee bezig houdt, of wat voor vraag je hebt, en dat je dus als kunstenaar de leemtes in de macht, de leemtes in de politiek die daar bij aansluiten kunt opzoeken om je boodschap neer te leggen.”

Door dat project kwam Sabrina erachter dat de onafhankelijke positie die je als kunstenaar kunt hebben, heel belangrijk voor haar is. Een positie als externe of outsider.

Sabrina: “Mensen kunnen mij niet plaatsen en daardoor krijg ik een totaal ander contact. Dat is voor mij een belangrijk uitgangspunt. Wat daarnaast erg belangrijk voor mij is, is dat als ik ergens iets doe in de wijk ik mij daar ga vestigen.”

Wanneer Sabrina zich ergens gaat vestigen weet ze dat ze er langdurig zal zitten. Het gaat vaak om zelf geïnitieerde projecten. Sabrina: “Ik ga daar zelf heen, want er is iets wat mij triggert. Het uitgangspunt is: “Oke ik ga daar heen, ik word deel van de community, ik word een van de mensen die daar zijn, maar ik heb wel een dubbele functie omdat ik ook die stap eruit kan doen en met afstand kan kijken”. Ik heb dus altijd één voet in en één voet uit de community. Met één voet erin krijg je mee wat de behoeftes, de wensen, de

pijnpunten en de kwetsbaarheden zijn. Maar de andere voet moet eruit, want je wilt niet ondergedompeld worden in of ten ondergaan aan alle details. Dat maakt die reflecterende blik van ‘waar ben ik nu eigenlijk mee bezig’ mogelijk.”

Als Sabrina een dubbelrol heeft, hoe presenteert zij zich dan naar de buurt toe? Als kunstenaar?

Sabrina: “Nee, niet zonder meer of: nee in het algemeen niet. Dat hangt heel erg af van de situatie, het kan ook heel negatief uitpakken. In de Binckhorst zeg ik heel vaak dat ik cultureel ondernemer ben. Ik verloochen niet wie ik ben, maar ik kijk wel naar wat slim is in die situatie om te zeggen.” Soms gebruikt ze een term als ‘urban catalysor’ of ‘urban curator’ want ze werk heel veel samen met anderen. Sabrina: “Het is eigenlijk steeds herdefiniëren wie je bent en hoe je dat wilt noemen.

Bij de Binckhorst is het contact met anderen ontstaan vanuit ontmoetingen in snackbars, want dat is de plek waar bijna iedereen in de Binckhorst komt. Hoe verliep dat contact dan?

Sabrina: “Ja in principe ga je gewoon een gesprek aan over het weer en wat iemand aan het doen is. Als iemand vraagt “Wat doe jij?” dan zeg ik: “Ik ben geïnteresseerd in de ontwikkeling van dit gebied. Mijn achtergrond ligt in de kunst en cultuur en ik wil kijken of ik hier een rol kan spelen. Ik heb al heel veel ervaring opgedaan dus ik denk dat ik een rol kan spelen. Ik kan dat niet alleen, ik heb jullie daar bij nodig. Dat moeten we wel samen doen.”

Sabrina is van begin af aan dus heel open over haar intenties. Sabrina zegt daarover: “Ja dat is noodzakelijk. Ik word ook wel gevraagd: “Ben je van de gemeente?” Dan antwoord ik van niet. Het is wel heel belangrijk dat ze in ieder geval weten dat ik een onafhankelijke positie heb.”

Dat samenwerken, dat kost tijd. Voordat er een vertrouwensrelatie tot stand komt ben je wel een paar maanden of jaren verder.

Sabrina: “Het hangt ook af van hoe ver je ergens mee wil gaan en ook hoe snel mensen het oppakken. Het opbouwen van relaties is voor mij wel een heel belangrijk onderdeel. Het opbouwen van vertrouwen en ervoor zorgen dat mensen ook echt snappen wat ik wil en wat ik kom doen krijg je het beste voor elkaar door dingen met elkaar te gaan doen.” Sabrina hamert erop dat je vertrouwen niet alleen bewerkstelligt door mooie verhalen op te hangen, maar dat je je integriteit vooral kunt bewijzen door mensen te laten proeven, voelen wat je wilt en kunt doen. Zo kun je laten zien dat je het eerlijk bedoelt en geen verborgen agenda hebt.

Het is heel belangrijk voor Sabrina dat anderen kunnen doorgronden wat haar bedoelingen zijn. Hoe bewerkstelligt ze dat?

Sabrina: “Het begint met een netwerk opbouwen en een community bouwen. Op een bepaald moment krijgt de community zelf ideeën. Dan is het aan de ene kant volgen, de ideeën aanjagen, motor zijn, faciliteren en mogelijkheden maken. Dat is dus bijna dienstbaar zijn aan de community. Het initiatief ontstaat dan in de gemeenschap, maar je weet gewoon dat als je het initiatief niet oppakt het zo weer in elkaar kan vallen. Dus aan de andere kant begin ik dan heel veel te investeren in tijd en energie. Het is wel echt even investeren in de gemeenschap, maar wetende dat het gevolgen kan hebben voor het totaal. Daarnaast is het natuurlijk zo dat uit alle gesprekken met die mensen heel veel informatie komt. Met die informatie ben ik zelf ook dingen aan het initiëren. Het is dus eigenlijk volgen en initiëren tegelijkertijd. Dus dat ik de dingen die ik hoor, vormgeef of er een kader mee maak.”

Voor het project in de Binckhorst is dat kader ‘ReSource City’.

Sabrina: “Er is daar heel veel. Mensen, energie, spullen, ruimtes, van alles. Grondstoffen, resources zal ik maar zeggen. Die zijn nu alleen veel te weinig of niet met elkaar verbonden waardoor het geen waarde oplevert voor het gebied. De opdracht die ik mezelf heb gesteld is om nieuwe verbindingen te leggen en zo nieuwe producten en diensten te kunnen ontwikkelen. Dat proces moet je op een hele slimme manier zien vorm te geven. Je moet mensen aan elkaar weten te koppelen. Je moet ze kunnen raken in een belang. Dat belang is bij veel bedrijven, heel concreet, heel banaal gezegd, meer omzet kunnen draaien.”

Sabrina wil mensen een andere kant op laten kijken. Als mensen eenmaal de mogelijkheden van die andere kant zien, begint er energie te vloeien.

Sabrina: “Dat moet je bij meerdere mensen weten te raken. Als je dat dan bij elkaar weet te brengen, dan kunnen er opeens dingen gebeuren. Mijn rol is dus die van deeltjesversneller. Kansen zien die anderen niet zien, die toegankelijk maken en mensen echt daarbij betrokken krijgen. Uiteindelijk zou mijn rol overbodig moeten zijn, dat zou heel mooi zijn. Als het eigenlijk vanzelf verder loopt.”

Sabrina organiseert mensen, probeert met hen iets op te zetten. Dat doet ze heel concreet door dingen te produceren en te verkopen, maar daar zitten natuurlijk ook andere dingen aanvast. Sabrina: “Betrokkenheid, commitment, engagement, passie voor het gebied. Daardoor ontstaan weer nieuwe ideeën die je van tevoren nooit had kunnen bedenken.”

Als je met veel mensen te maken hebt, heb je ook te maken met verschillende belangen en verschillende ideeën.

Sabrina: “Ja het is even zoeken waar het ligt bij iemand. Vaak zit het in de pijn. Je bent gaandeweg aan het uitvinden wat het moet zijn. Dat is heel belangrijk

in dit soort gebieden, dat je gaandeweg samen met mensen kijkt van: ‘Waar gaan we eigenlijk heen?’ Op een gegeven moment krijgt het dan een vorm, die eigenlijk ook heel erg bij het gebied past. Ik ben nu bijvoorbeeld bezig met auto’s en bier. Ik rijd niet eens auto.”

We moeten allebei even lachen.

Hoe pak je dat dan aan als je niks van auto’s weet?

Sabrina: “Ik ben geen expert, maar ik kan wel andere experts uitnodigen. Ik zie de mogelijkheden, dat is mijn expertise. Het opsporen van kansen. Ik ben de verbinder, reik de mogelijkheden aan, maar het gebied moet het uiteindelijk natuurlijk wel zelf doen.”

Dat is een full-time job. Mensen blijven herinneren, events organiseren. Sabrina: “Als je telkens een druppeltje op een steen laat vallen, dan komt daar op den duur een kuiltje. Dat is eigenlijk wat ik aan het doen ben.”

Je kunt het alleen niet afdwingen. Sabrina: “Je kunt alleen maar hopen dat mensen het kunnen voelen, dat ze de energie oppakken, dat ze de meerwaarde inzien en het zich eigen maken.”

Laatst was er een bijeenkomst in de Binckhorst die in het teken stond van het maken van een collectief verhaal over de Binckhorst. Tijdens die bijeenkomst hadden de ondernemers en buurtbewoners het ook over dingen als ‘kruisbestuiving’, ‘samenwerken’, en ‘delen’. Sabrina: “Ik was heel blij dat in die verhalen mensen dingen vertelden waarvan ik al heel lang bezig was de zaadjes te planten.”

Het kan dus best even duren voordat ideeën worden opgepikt. Sabrina weet dan dat ze moet blijven terugkomen, omdat het anders nergens heen gaat. Het is dan nog niet levensvatbaar of zoals ze het ook wel zegt: “Daar moet nog veel gekneet worden.” Er komt natuurlijk ook wel eens een punt waarop ze moet beslissen om wel of niet door te gaan.

Sabrina: “Dat heeft vooral te maken met het vinden van de juiste partners. Ik zeg maar wat: Als het mij lukt om de TU Delft met hun waanzinnige innovatieve dingen te koppelen aan bijvoorbeeld de autogarage in het gebied, ja dan kan ik het ietsje gaan loslaten. Maar als je vraagt “Wat is nu het resultaat van je werk?” Dan zit dat ook vaak in heel kleine dingen. Dat mensen meer bij elkaar over de vloer komen, elkaar beter leren kennen. Ik weet ook dat er ondernemers zijn die echt zijn gaan samenwerken en die echt dingen samen maken. De autospuiterij bijvoorbeeld spuit in het weekend nu ook meubels voor kunstenaars. Dus dat zaadje is al wel geplant. Dat is nog niet heel schokkend, maar wel superbelangrijk. Het is eigenlijk ook al wel heel veel.”

Elke maand organiseert Sabrina netwerkbijeenkomst. “Daar komt wel niet iedereen, maar mensen weten wel

dat als ze iemand willen ontmoeten, ze naar de netwerkbijeenkomst moeten komen. Er zijn dus eigenlijk heel veel momenten dat wij, in ieder geval de harde kern, elkaar zien of dat je elkaar tegenkomt. Dat kan ook zitten in langs gaan voor koffie.”

Dat netwerk is ontstaan uit de contacten die in de snackbar begonnen. Sabrina: “Ik kende eigenlijk niemand. Nouja, een paar mensen en daar ben ik aan beginnen te vragen van “Goh, wie moet ik nog meer spreken? Noem de naam van iemand die mij iets kan vertellen over het gebied of wat hij/zij aan het doen is.”

mensen elkaar beter leren kennen want daar begint gewoon heel veel mee. Je kunt mensen op die manier ook een stem geven.”

Foto van een netwerkbijeenkomst in de Binckhorst. Bron: www.optrek.org

Uiteindelijk heeft ze een etentje georganiseerd waarvoor ze 10 mensen die ze had gesproken uitnodigde, maar ze nodigde ook iemand uit die ze nog niet kende. “En dat is dan iets dat moet groeien en wat je regelmatig terug moet laten komen. Je hebt wel mensen nodig die durven te dromen over de Binckhorst en in staat zijn om net wat breder te kijken dan hun eigen onderneming.”

Sabrina vertelt de ondernemers en buurtbewoners tijdens die bijeenkomsten ook over de kansen die zij ziet, over de potentiële mogelijkheden. Levert dat dan geen al te hoge verwachtingen op?

Sabrina: “Ik laat het vooral zien. Dus eigenlijk zo min mogelijk praten en vooral dingen laten zien.” Ze lacht even hardop. “Dat is ook de reden voor het bier. In gesprekken kwam naar voren dat mensen een plekje zochten om op vrijdagmiddag bier te drinken. Daar kon ik in eerste instantie niet zoveel mee, maar het was wel blijven hangen. Het idee kwam dat we het bier ook zelf konden maken. Door te praten en na te denken over hoe de Binckhorst smaakt gingen mensen ook meer nadenken over het gebied. Het zijn dus allemaal een soort middelen om de community te versterken, zodat

Denken door te doen. Dat is iets dat steeds terugkomt bij de manier van aanpakken van Sabrina. Als ze ergens in gelooft dan gaat ze er helemaal voor en zal ze alles op alles zetten om het anderen ook te laten voelen. Zo is er bijvoorbeeld ook van het restproduct van het bier brood gemaakt. Eigenlijk wil Sabrina niet dat dat een eenmalig project is, maar dat het uitgroeit tot een onderneming. Het lukt alleen nog niet om het van de grond ter krijgen. Maar Sabrina laat niet zomaar los. “Ik geloof er gewoon in dat zodra dat brood op tafel ligt en mensen het kunnen eten, we wel partners vinden en anderen die mee moeten doen.” Ze lacht hardop.

Heeft ze dan nooit iets toch moeten loslaten? Sabrina: “Soms moet ik het even loslaten, ik laat het idee dan niet los, maar dan komt het later weer wel. Op een gegeven moment ontmoet je weer mensen en kun je weer verder.”

Dat moet je dan wel communiceren naar de betrokkenen. En dat kan wel eens lastig zijn. Sabrina had voor het bier brouwen een jaar voordat het van de grond kwam al mensen uitgenodigd om een workshop te komen doen. Sabrina: “Ik heb toen eerlijk gezegd

Het bier dat uiteindelijk in de Binckhorst is geproduceerd en is vormgegeven. Bron: www.bincksebelofte.nl

dat het wegens omstandigheden even niet ging. Ik trad niet teveel in details, maar zei dat het in de wacht stond, dat we het even tijd moesten geven. Mensen hadden daar wel begrip voor.”

Zou dat dan te maken hebben met die gelijke positie die ze vanaf het begin hanteert?

Sabrina: “Als je er maar eerlijk over bent. Zij zien ook wel van ‘oke, ze is het aan het proberen, maar het kan ook even niet lukken.’ Als het dan op een bepaald moment nog maar wel komt. Goed, het kan zijn dat het helemaal niet meer komt, maar dat heb ik eigenlijk nog nooit meegemaakt.”

Sabrina heeft wel eens meegemaakt dat een project voortijdig werd stilgelegd, buiten haar macht om. Door de economische crisis werden gelden teruggetrokken en het project, een hotel in een wijk, heeft nooit z’n volle potentie kunnen waarmaken. Sabrina: “In dat opzicht zie je ook hoe kwetsbaar je eigenlijk bent. Superafhankelijk. Dat zijn wel dingen waardoor ik denk dat we met dat broodbakken bijvoorbeeld echt een onderneming moeten opzetten. Dan kan het natuurlijk alsnog niet lukken, maar dan ben je niet zo afhankelijk dat een ander daar zomaar de stekker uit kan trekken.”

Het lastige met een onderneming zoals Sabrina die beschrijft, is dat je met veel verschillende partijen te maken hebt die allemaal een ander aandeel hebben in het product. Bij het brood is dat bijvoorbeeld de brouwer die het restproduct levert, de bakker die het recept voor het brood bedenkt en het brood bakt, ontwerpers van eventuele broodzakken en dan heb je Sabrina natuurlijk nog die het initiatief nam.

Sabrina: “We gaan in gesprek met elkaar over dingen als ‘hoe waardeer jij de inbreng van de ander?’ en dan proberen we uiteindelijk tot een soort waardering in

procenten te komen. Zo van: jij zit er voor 30 procent in en ik voor 50 procent.” Sabrina’s positie is een lastige. Ze zegt dat ze ervoor moet waken dat het niet wordt overgenomen, want ze is zelf ook op zoek naar een manier om de gewenste onafhankelijkheid te bereiken. Om onafhankelijk van subsidies een eigen verdienmodel te maken.

Sabrina: “Ik hoop natuurlijk dat als we een onderneming opzetten waar we bepaalde producten in kunnen onderbrengen, zoals dat bier en dat brood, ik daar wat aan kan overhouden. Maar ja, als je te veel partijen hebt dan gaat niemand daar meer wat aan verdienen. Dan is het zo weinig. In dat opzicht vind ik het dus lastig om als iemand zegt ‘dat vind ik interessant’, heel goed duidelijk te kunnen maken wat mijn aandeel daar in is en dat dat aandeel ook geld waard is. Dat ik waarde aan het creëren ben en dat zich dat uiteindelijk ook moet uitbetalen in geld. Ja, ik moet natuurlijk ook mijn huur en mijn eten betalen. Ik ben er nog niet uit hoe ik dat precies moet doen, maar ik ben er mee aan het experimenteren en aan het uitproberen.”

We denken nog wat meer na over Sabrina’s rol. Zij is de initiator en door haar zijn die ideeën ontstaan. Ze zegt: “Door mijn investering in tijd, energie en natuurlijk ook in geld heb ik de situatie gecreëerd dat deze mensen daar nu zitten. Mijn inbreng bestaat dus voor een belangrijk deel uit het voorwerk. In een concrete onderneming zie ik voor mij een rol als aanjager en motor. Heel praktisch uit zich dat dan als coördinator en het op de markt zetten van een product.”

Zou ze zichzelf dan niet als leidinggevende kunnen zien?

Sabrina zegt gelijk stellig ‘nee’: “want ik heb geen medewerkers. Die anderen zijn daar ook in aan het investeren, ze worden niet betaald.”

Sabrina's werk uit zich dus ook in het vinden van nieuwe bedrijfsmodellen. Volgens haar ligt daar de toekomst. Dat zijn ook modellen die voortkomen uit het nadenken over netwerkeconomie en hoe je om moet gaan met meerdere eigenaren en producenten, zo vertelt ze. De leverancier van de grondstof heeft dan het minste aandeel, want die levert alleen het spul. Alle andere actoren die het bedacht hebben of geïnitieerd of in het geval van het brood, het recept hebben gemaakt, die hebben toch wel een grotere rol.

Van tevoren maakt Sabrina duidelijk aan de andere ondernemers dat het haar er niet om gaat dat het haar product is. Sabrina: "Ik communiceer in principe ook als een soort initiatief uit de ondernemers." Zodra er echter bijvoorbeeld een publicatie gemaakt moet worden voor een vakblad vindt ze het wel belangrijk te noemen dat het auteurschap bij haar ligt. Sabrina: "Ik ben daar wel fluïde in. Soms vind ik het echter wel belangrijk om te communiceren dat de informatie bij mij binnenkwam door de gesprekken en door workshops te organiseren en het initiatief dus bij mij ligt."

Is dat dan een kwestie van het ego van de kunstenaar dat dan opspeelt? Sabrina: "Ik vind het vooral belangrijk dat op sommige momenten te zeggen, omdat het voor andere mensen anders echt niet duidelijk is wat ik aan het doen ben. Wat mijn rol is. Dat is me op een gegeven moment wel opgevallen. Dat is in principe voor een deel ook voor jezelf opkomen. Dan kun je nog zo ten dienste staan van de gemeenschap, soms moet je ten dienste van jezelf ook even heel duidelijk zijn over wat jouw rol is. Anders blijft het heel diffuus en vaag voor mij."

Sabrina lacht even hardop.

"Dat is heel erg aftasten en zoeken, aanvoelen wanneer wat goed is, ook bij jezelf. Ik vind het heel bijzonder dat bij Jeanne's werk alle projecten ten eerste van Jeanne van Heeswijk zijn, daarna komt de rest. Ik zou dat helemaal niet kunnen, omdat ik juist heel erg wil dat het van iedereen is. Ik merk ook wel dat daar een gevaar in zit, dat mensen niet meer weten wat je aan het doen bent."

En als mensen het dus niet snappen, als er mond-op-mond verkeerde verhalen verspreid worden, hoe gaat Sabrina daar dan mee om? Sabrina: "Zelf proberen om nog eens het verhaal te vertellen zoals ik het wil." Ze is bijvoorbeeld wel eens gevraagd of ze wijkregisseur wilde worden en het aanvragen van vergunningen voor het gebied op zich wilde nemen. "Dat is dus volgens mij niet mijn rol. Het is heel vaak checken bij jezelf. Wat is nu wel of niet mijn rol?"

Voor het afbakenen van haar rol gebruikt Sabrina in het geval van de Binckhorst haar kader 'ReSourceCity'. Dat is ook het kader waarmee Sabrina initiatieven van de ondernemers waardeert. Ze vindt het fantastisch als er initiatieven opkomen, maar niet overal kan ze wat mee.

Sabrina: "Ik waardeer elk initiatief, zolang het op enige manier te maken heeft met dat uitgangspunt 'ReSourceCity', met dat frame. Je moet anderen de ruimte laten, maar tegelijkertijd wel voor jezelf je focus heel helder hebben. Ik merk wel dat het heel belangrijk is daar steeds weer op terug te komen. 'Oke, zij doen dit, maar ik doe dat. En hier ligt mijn focus, daar geloof ik in en daar wil ik voor gaan,' zoiets."

Is het dan belangrijk dat iedereen binnen zo'n zelfde kader opereert?

Sabrina: "Nee. Kijk, ik ben ervan overtuigd dat dit een belangrijk uitgangspunt kan zijn voor de Binckhorst, maar dat hoeft niet iedereen als uitgangspunt te hebben. Het is mijn mening, het is waar ik in geloof, waar ik mijn energie in wil steken. Je hebt 10 of 20 mensen nodig die daar ook in geloven en die dat op kunnen pakken."

Het komt er dus op neer dat je 'ReSourceCity' kan zien als een soort bedrijfsplan van Sabrina en dat er gezocht wordt in hoeverre dat plan samen kan gaan met de bedrijfsplannen van de lokale ondernemers. Het is een soort non-hiërarchisch geheel. Daarbinnen zijn de netwerkbijeenkomsten, genaamd 'LunchBox', die Sabrina samen met een horeca ondernemer uit de buurt organiseert, een mogelijkheid om het samenwerken aan te zwengelen. Sabrina: "Het doel van de netwerkbijeenkomsten is het bieden van een open platform. Het doel is elkaar te leren kennen met het doel daarachter: 'als ik weet wat jij doet kunnen wij als een match samen gaan werken.' En dat versterkt ook weer het lokale economische netwerk."

Sabrina vraagt me: "Heb je al wat antwoorden? De ethische vragen zijn misschien niet helemaal beantwoord? Ik moet een beetje afronden. Het voorbeeld dat jij noemde van Tinkebell, met dat huisje, die asielzoekers, ik vind dat dat niet kan hoor. Ik vind dat je als kunstenaar van tevoren wel heel goed moet weten wat je doet, wat de gevolgen zijn, wanneer het belangrijk is dat je daar bent, want het gaat niet om jou. Je kunt mensen betrekken, maar je moet wel degelijk weten hoe je iets af moet ronden. Jouw werk kan wel af zijn, maar je kunt niet zomaar verdwijnen."

Zelf had ik eigenlijk het idee dat ik al best veel te weten was gekomen over Sabrina's manier van denken en van wat zij belangrijk vindt. Hoe zij communiceert met anderen en hoe ze omgaat met problemen die ook consequenties voor anderen hebben. Ik ben natuurlijk wel nieuwsgierig naar wat Sabrina dan nog te onderbelicht vindt. *Zo komen we op het vraagstuk omtrent het afronden van werk.* Sabrina haalt een ander project, CityCamp Castricum, aan, om dat vraagstuk verder uit te werken. Al aan het begin van het project was duidelijk dat er een eind was en dat Sabrina dan weer zou verdwijnen. "Uiteindelijk duurde het toch nog wel een heel jaar met een hoogtepunt in de zomer. In de herfst was er een soort debat georganiseerd met ondernemers en bewoners uit Castricum. Daar werd

samen met anderen gereflecteerd: ‘Wat hebben we nu eigenlijk gedaan?’ Dat het dus niet alleen blijft bij het doen, dat is wel heel belangrijk, maar dat je ook samen die stap terug kunt zetten. ‘Hoe willen we hier mee verder gaan?’ ‘Wat heeft het ons gegeven?’ En als dat goed gaat, maar dat is een heel lastig proces, hoop ik eigenlijk iemand te vinden die dat oppakt of overneemt. Dat er ook andere dingen uit groeien. In Castricum zijn echt veel connecties ontstaan. Dat is wel heel grappig. Twee vrouwen zijn bijvoorbeeld daarna naar Spanje getrokken en hebben samen de route naar Santiago de Compostella gelopen.’ Ze moet hardop lachen. Is dat dan waar ze het voor doet? ‘Nee dat zou ik niet zeggen, het zijn meer een soort side effects, maar wel heel belangrijke onderdelen.’

Ook bij het project in Castricum gaf Sabrina de anderen heel veel vrijheid. De gemeente was de opdrachtgever.

Sabrina: ‘De vraag van de gemeente was: ‘Kun je iets doen met gastvrijheid en verbindingen leggen?’ Dat is zo open, daar kon ik wel van alles mee doen.’ Uit gesprekken bleek dat bewoners het maar saai vonden in Castricum en dat het echte avontuur te vinden was op een camping buiten het stadje. Daardoor was het idee ontstaan om de camping naar Castricum te halen. Sabrina zorgde ervoor dat het mogelijk was om te

Promotieafbeelding van CityCamp Castricum.
Bron: citycampcastricum.blogspot.nl

kamperen op de groenstroken. Ze had de gemeente zover gekregen dat ze de groenstroken openstelden. Vervolgens legde ze de bal terug bij de bewoners. Zij moesten zorgen voor een programma en alles dat verder nodig is voor het opzetten van een camping. Sabrina schepte dus de mogelijkheid, maar de bewoners moeten het verder zelf invullen, zelf verantwoordelijkheid nemen. Sabrina: ‘Dat was heel spannend. Gaan mensen het wel doen of niet? Wij zijn toen in een leeg pand in een aanloopstraat gaan zitten en zijn gaan wachten. Ik heb de lokale pers wel heel erg bestookt dus de vragen waren al wel gecommuniceerd naar de mensen. Op den duur kwamen er mensen bij ons binnenlopen die zeiden: ‘Ja, wij hebben gezegd dat het hier zo saai is, dus dan moeten we er nu maar wat aan doen.’ Uiteindelijk hebben wij met alle ideeën van de bewoners een programma gemaakt. Iemand ging bijvoorbeeld een fietstocht organiseren, of pannenkoeken bakken. Een ander wilde koffie aanbieden en iemand met 5 douches bood aan dat mensen daar konden douchen en naar het toilet konden gaan. Het was heel erg de grenzen aftasten. Hoe ver zouden mensen gaan?’

Dat is nog een voorbeeld van een kader gecreëerd door Sabrina.

Sabrina: ‘Ik heb zo iets van: als jij een reanimatiecursus wil doen, ik vind het hartstikke prima! Als je mensen kunt vinden die daar aan mee willen doen dan kan het zo in het programma. Alles kan dus, mits het aansluit

bij iets dat leeft. Er moet wel een behoefte zijn.”

CityCamp Castricum was geen project waar Sabrina ook winst in geld ambiëerde. Dat is in de Binckhorst anders. Daar zit ze zelf in met twee belangen. Het ene belang is haar kader, wat tevens een belang is voor het gebied. Haar andere belang is geld verdienen om van te leven. Dat lijkt me een lastige positie.

Sabrina: “Heel moeilijk ja. Daarom ben ik ook steeds op zoek naar wat het dan is waar ik geld mee kan verdienen. Is het mijn kennis die ik kan verkopen? Kan ik advies geven? Ik geef nu bijvoorbeeld ook veel rondleidingen aan overheden. Dat is leuk, maar ja, niet iets waar ik elke maand mijn huur mee kan betalen.”

Er zijn verschillende projecten die spelen in de Binckhorst. Je hebt bijvoorbeeld de autogarage, die misschien nieuwe technologieën aan haar onderneming gaat koppelen, het bier en het brood. *Stopt Sabrina dan meer energie in de projecten waar ze zelf geld mee denkt te kunnen verdienen?*

Ze blijft consequent teruggrijpen naar haar kader. Bijvoorbeeld als het om het bier gaat. Daar is nog te weinig van geproduceerd om echt winst te kunnen maken. “Dan zie ik natuurlijk wel het verschil tussen een professionele bierbrouwer die alleen maar daar mee bezig is en vrij agressief campagne voert om geld te verdienen. Dan denk ik: Ja, maar dat is niet mijn enige doel. Mijn doel is om bier ook te hebben als een middel om dat gebied op de kaart te zetten.”

Sabrina zou eigenlijk willen dat iemand zegt: Goh, jouw werkwijze vind ik zo interessant, ik nodig je uit om het hier ook te komen doen en daarvoor wil ik je ook nog betalen. “Maar ja, dan zit ik weer in de clinch met mijn onafhankelijke positie als diegene bijvoorbeeld de gemeente is. Ik ben er nog niet uit hoe je dat goed kunt doen.”

In welke projecten Sabrina meer energie stopt, is een persoonlijk keuze. “Dat autoding moet vooral opgepakt worden door de ondernemer zelf. Ik stop alleen ergens veel energie in als het aansluit bij mijn overtuiging.”

Sabrina zet dus dingen in gang, ze ziet kansen, maar verdeelt haar energie op een manier die past bij haar eigen persoonlijke overtuiging. Ze heeft natuurlijk ook maar een bepaalde hoeveelheid tijd, ze is maar één persoon. Sabrina: “Ik werk in principe wel altijd samen. Ik ben nu ook veel concreter aan het uitzetten.” Daar bedoelt ze mee dat ze taken aan het overdragen is. Iemand inschakelen om bijvoorbeeld afnemers voor het brood te zoeken. Het lukt haar niet om dat er nog bij te doen. Ze kan niet overal zijn en dat is een groot dilemma.

Sabrina: “Ik doe heel veel dingen al onbetaald, maar ik kan niet iemand anders vragen iets gratis voor mij te doen. Dat wringt natuurlijk, want eigenlijk heb ik mensen nodig. Als ik echter niet genoeg geld heb,

kan ik hun niet betalen en blijft het hangen of komt het toch op mij neer. Het is elke keer opnieuw zoeken en realistisch zijn over wat je zelf aan kunt. Je moet op den duur verantwoordelijkheden kunnen weggeven. Of gewoon niet te groot willen, maar..”

Sabrina moet hardop lachen. Daar ligt de valkuil. Ze moet dus steeds goed bedenken hoe ze haar tijd het best verdeelt.

Sabrina: “Ik moet steeds bedenken: Waar ben ik mee bezig? Wat wil ik nu doen? Nee dit even helemaal niet. Ik ga nu dit doen. Dus daarom ga ik nu ook naar huis.”

Dit werk is gelicenseerd onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/> om een kopie van de licentie te kunnen lezen.